

В.М. Колпаків, к.військ. н., доцент
зав. каф. управління навчальними
закладами та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «УМО» НАПН України

ПРОБЛЕМИ САМОМЕНЕДЖМЕНТУ ЛЮДИНИ

Анотація. У роботі обґрунтовуються теоретико-методологічні основи самоменеджменту людини, досліджується вплив його рефлексійних здібностей управляти собою в часі протікання діяльності (TimeManagement), розроблено пропозиції з удосконалення самоменеджменту керівника навчального закладу в системі освіти.

Ключові слова: самоменеджмент, управляти часом, методи, технології самоменеджменту, модель самоменеджменту.

Аннотация. В работе обосновываются теоретико-методологические основы самоменеджмента человека, исследуется влияние его рефлексивных способностей управлять собой во времени протекания деятельности (TimeManagement), разрабатываются предложения по совершенствованию самоменеджмента руководителя учебного заведения в системе образования.

Ключевые слова: самоменеджмент, управлять временем, методы, технологии самоменеджмента, модель самоменеджмента.

Annotation. In work the theoretical-methodological bases of educational establishment head self-management are grounded, influence of his reflection capabilities to handle itself in activity time (Time Management) is explored, suggestions on perfection of educational establishment head self-management in the system of education are developed.

Keywords: self-management, to handle time, methods, technologies of self-management, model of self-management.

Актуальність. «Людська істота є досить складним агрегатом, і її необхідно вивчати як якусь машину. Ми усвідомлюємо, що для управління будь-яким агрегатом на зразок автомобіля або ж локомотиву нам, перш за все, потрібно пройти навчання» [5]. На думку вченого, людина не може управляти цими машинами інстинктивно, але чомусь часто вважає, що звичайних інстинктів вистачає для управління людською машиною, хоча вона влаштована значно складніше. Людство не розуміє, що необхідно вчитися, адже управління, контроль залежить від знань й умінь/

Із позитивістської точки зору людина – найбільш таємничий об'єкт науки, який збиває з пантелику дослідників. Слід визнати, що у своїх зображеннях універсуму наука дійсно ще не знайшла їй місця. Спираючись

на фізику й біологію, антропологія, у свою чергу, дещо пояснює структуру людського тіла й деякі механізми його фізіології. Але отриманий портрет у процесі пояснення всіх цих меж явно не відповідає дійсності. Людина в тому вигляді, якою її вдається відтворити сьогодношній науці, - тварина, подібна до інших. Але якщо розглянути біологічні результати її появи, то чи не є вона якраз чимось абсолютно іншим? [12]. Це питання, поставлене П. Тейяр де Шарден, і на сьогодні не має зрозумілої відповіді.

Усі філософські школи, вчення давнього Сходу й Заходу, не говорячи вже про сучасні, намагалися піднятися до рівня повноти обґрунтування походження людини, сенсу її існування тощо. На сьогодні існують різні системи поглядів з даного питання, концепції людини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Будь-яке теоретичне знання припускає наявність певної системи понять, дефініцій, термінів. Результати аналізу розуміння сутності поняття «самоменеджмент» представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Результати аналізу розуміння сутності поняття «самоменеджмент»

№	Визначення самоменеджменту, автор	Аналіз розуміння
1	Самоменеджмент – це послідовне й цілеспрямоване використання керівником (спеціалістом і т.д.) випробуваних методів у практичних прийомах роботи в повсякденній діяльності для підвищення ефективності процедур і операцій, що виконуються з метою досягнення намічених цілей. Спрямований на максимальне використання працівником власних можливостей і свідоме керування своїм робочим часом [11, с. 314]	Технологія доцільної, ефективної праці
	Самоменеджмент – самодіяльність, особиста технологія управління самим собою [4, с. 103] Самоменеджмент – це менеджмент у повному обсязі, однак розгорнутий не назовні, а на суб'єкт управління... - це глобальні проблеми людини, спосіб організації життя ... - це процес подолання й піднесення себе... [5, с. 407].	Керування собою в діяльності
2	...система соціальних технологій практичної реалізації адаптивно-розвивальної концепції самоменеджментусукупності методик, прийомів, тестів, що дають можливість оцінити власні ділові якості й обрати послідовність операцій і дій щодо саморозвитку й самореалізації творчого потенціалу на шляху до досягнення	Комплекс засобів щодо самодіагностики і діяльності, спрямованої на успіх

	ділового успіху [7, с. 52]	
3	Самоуправління – це самостійне спрямування своєї діяльності на досягнення мети. Воно характеризується більшою активністю системи, ніж за зовнішнього впливу. Для організації процесу самоуправління необхідні умови вибору, набір моделей і задані параметри розвитку [6]	Доцільна діяльність в реальних умовах
4	Самоменеджмент - це функція керівника. Самоуправління - це управління самим собою для досягнення особистих цілей [9, с. 6]	Функція керівника
5	Самоменеджмент, а точніше самоуправління, це самостійність й особисте управління самим собою. [10, с. 22]	Особисте управління самим собою

Аналіз понять, наведених у таблиці 1, дозволяє говорити, що сьогодні відсутнє стале розуміння самоменеджменту, але підкреслюється важливість цієї управлінської діяльності. Це потребує більш глибокого розуміння, визначення ролі і місця самоменеджменту в системі управління.

Аналіз літератури, що можна віднести до даної проблеми, дозволяє виявити кілька підходів уже в розумінні самоменеджменту: самоменеджмент як організаційно-координуюча діяльність в умовах нестійкого, в основному тривимірного (час, простір, феномен), простору в умовах самоорганізації людського фактора, як кінцевого феномену, самореалізованого у формі слабкоструктурованих горизонтальних систем і структур; самоменеджмент як саморозвиток індивіда менеджера, "як особиста тектологія" (за В.Карпічевим); самоменеджмент як адаптивно розвиваюча концепція (за Г.В. Єльніковою і Н.П.Лукашевичем); самоменеджмент як функція керівника (за В.В. Распоповим). У роботах, присвячених вивченню самоменеджменту, це поняття розглядається в аспекті особистих технологій соціально-психологічного управління [4,6, 8, 10 та ін.].

З позицій внутрішньо орієнтованих особистих технологій В.Ф. Токарев виділяє п'ять систем самоменеджменту: саморегуляцію, аналіз, адаптацію, раціоналізацію й розвиток особистості. При цьому саморегуляція розглядається як управління собою на підсвідомому рівні, аналіз – як постійна оцінка своїх дій і здібностей, адаптація – як засіб, раціоналізація – як вдосконалення своїх дій і розвиток – як свідомо зміна самого себе [10].

Виходячи з такого розуміння самоуправління – це самостійність і особисте управління самим собою [10, с. 22]. Реалізація цього управління має базуватися на дванадцяти принципах: «заглиблення» системи, спрямованість самоорганізації, штучне начало, ресурсна підтримка, поєднання стрибкоподібних та еволюційних процесів, паралельність, концептоємність, віртуальність, двоїстість самоуправління, додатковість самоменеджменту і дигітальність [10].

Метою самоменеджменту є перетворення особистості менеджера, економія його часу, виявлення і використання власних можливостей, проектування зовнішнього середовища, виявлення і аналіз уроків власного досвіду, раціональна організація самодіяльності.

Контент-аналіз даних дозволяє визначити, виходячи з предмету дослідження, що самоменеджмент включає внутрішню й зовнішню орієнтовану функціональні системи дії. Внутрішня сфера обумовлює самоменеджмент життєдіяльності і має на меті реалізацію життєвих потреб і корекцію системи функціонування організму. Зовнішньо орієнтована сфера дій самоменеджменту спрямована на керівництво самим собою для реалізації професійної діяльності.

У роботах Г. П. Щедровицького [13] і О. С. Анісімова дається дещо інше тлумачення. Діяльність – це дія плюс рефлексія [13]. О. С. Анісімов вважає, що діяльність – це процес реалізації норми, що здійснюється механічно, і в основі якого лежить перетворення «матеріалу» на «продукт», яке не може відбутися природним шляхом і передбачає використання відповідних «засобів». У функціональній структурі діяльності виділяють власне перетворення матеріалу на продукт і його рефлексивне забезпечення [2, с.285].

Згідно з до цим твердженням, структура самоменеджменту може включати управління процесом життя: в життєдіяльності (ЖД), соціодинаміці (СД), соціокультурі (СК), діяльності (Д), культурі (К), духовній сфері (рис.1)

Рис. 1 Типи буття в людському житті

У даній статті ми будемо досліджувати життєдіяльність (коли людина реалізує своє потреби) і діяльність (коли людина виконує норми щодо створення продукту). Проте основним методологічним положенням ми визначаємо сам підхід до здійснення людиною діяльності для життя, а не навпаки, як було і є в нашому суспільстві, коли людина є додатком до суспільної системи, яка служить державі без адекватної взаємодії в досягненні власних цілей і реалізації життєвого проекту.

У цьому сенсі філософія за своєю природою виконує особливу світоглядну й методологічну функцію. Ми звертаємося до філософського бачення теорії самоуправління життєдіяльністю й діяльністю тому, що вона зумовлює сукупність вихідних орієнтирів для її розробки і виконання своїх функцій, відображує певні стосунки людини зі світом, проявляє сутність управління собою в прямуванні людини до своєї мети.

Ці стосунки дозволяють бачити людину у центрі уваги з усіма зв'язками із Всесвітом і взаємодії із навколишнім світом. Взаємодія є суттєвим логіко-методологічним гносеологічним принципом пізнання предмету теорії самоуправління життєдіяльністю й діяльністю людини.

Виходячи з аналізу понять (таблиця 1.) у найбільш відомих концепціях самоменеджменту, як правило, розглядається їх прикладний характер, загальнопрофесійний і професійний самоменеджмент керівника організації – як зробити кар'єру, як підвищити професіоналізм тощо. Але вже В. С. Карпічев позначає контури міждисциплінарної моделі самоменеджменту. Більшість авторів описують самоменеджмент менеджера, а не людини взагалі, немов управляють собою тільки менеджери. Більше того, варто не погодитися з думкою, що цей новий напрямок у сучасному менеджменті [5]. Людина й стала людиною тільки тоді, коли навчилася управляти собою. Якщо вона собою не управляє (не користується рефлексією, як феноменом, властивим тільки людині), то це не людина. Досить переконливо показано це вже в роботах Д.Локка, Г.Гегеля, И.Фіхте та ін., не говорячи про наших сучасників Г.П. Щедровицького, О.С.Анісімова, Ю.В.Громико й др.

Сьогодні існують різні концепції людини, як суб'єкта й об'єкта управління, її природи, ролі й місця в процесах життя на Землі [1,3,12]: «Людина без властивостей»; людина не «чиста дошка»; людина винахідлива; людина як мікрокосмос суспільства; інтегральна людина; некартезіанська модель людини; концепція людини у веданті тощо. Аналіз концептуальних положень ролі й місця людини в соціумі дозволив виділити наступні [3,6,12,14]: гегелівське розуміння людини; кантівське представлення людини; операціональна біхевіористська модель людини; людина з позицій матеріалістів; людина як психофізіологічна істота; екзистенціальне розуміння людини; модель людини А. Маслоу; модель людини П. Тейяр де Шардена. Синтезувати всі ці уявлення про людину як керуючу і керовану систему досить важко.

Поняття самоменеджменту як навчальної дисципліни використовується у низці ВНЗ України й Росії іноді в іншій інтерпретації, наприклад, «Персональний менеджмент» [8] або як «тайм менеджмент» (управління своїм часом діяльності). Правда, останнє є частиною СМ. Основними ускладненнями впровадження цієї дисципліни в практику є

відсутність у ВНЗ Заходу прямого її аналога (у копіюванні стандартів Заходу ми реалізуємо вимоги Болонської декларації) і побоювання того, що самоврядною людиною буде важко маніпулювати.

Висновки. Отже, самоменеджментом певною мірою займаються всі люди, а не тільки менеджери, проте особлива його роль у діяльності керівника вищого навчального закладу. У процесі здійснення доцільної життєдіяльності й діяльності в самоменеджменті присутні стратегічна й повсякденна (тактична) складові. Самоменеджмент включає повсякденне управління своєю психофізіологією, розподіл життєвих сил і енергії в часі й просторі (самоуправління), а також керівний вплив на навколишній світ (самоуправління життєдіяльністю й діяльністю). Найбільш різноманітними є Західні й Східні системи поглядів на самоменеджмент.

На наш погляд, помилка в підході до організації життєдіяльності й в управлінні нею. Рішення цієї проблеми вимагає надання людині автономії, можливості самоуправління своєю життєдіяльністю, своїм розвитком за пріоритету загальнолюдських цінностей.

Вже контури моделі самоменеджменту дають підстави розуміти під самоуправлінням ЖД і Д людини спеціальну наукову дисципліну, що має інтегральний характер, розвивається на межі низки наук і наукових дисциплін - методології, біології, теорії управління, соціології, психології, праксеології, акмеології тощо. Це наукова дисципліна, що вивчає теорію й практику самостійного управління людиною процесом своєї життєдіяльності і має, в основному, практичну спрямованість на життєвий успіх і на те, як стати собою. Основною причиною системної кризи у світі є сама людина, що управляє собою в інтересах тих, хто її, як говорив А. Екзюпері, «позбавив людського змісту... зробив дресированою й покірною твариною ... Сучасну людину тримають у покорі - залежно від середовища... Куди йдемо ми самі в цю епоху загального бюрократизму? До людини-робота, до людини-мурахи, до людини, що метастється між каторжною працею на конвеєрі й грою в карти. До людини, оскопленій у її творчій могутності... До людини, яку годують

виробами стандартної культури, як бика сіном... основна проблема нашого часу: питання про значення людини...» [14,с. 332-334].

Результати досліджень і педагогічна практика викладання цієї дисципліни у низці ВНЗ дає підстави визначати само менеджмент як особливу дисципліну в підготовці людей до життя, функцію самоврядування ЖД і Д людини. Змістом цієї функції є комплекс соціальних, психологічних і психофізіологічних технологій, з використанням яких людина будує свій життєвий проект, управляє собою й своїм оточенням. Самоменеджмент не є новою навчальною дисципліною, як часто її визначають. Зокрема, батьки навчають самоменеджменту своїх дітей і роблять це з різних причин, з певним успіхом.

Література

1. Анисимов О.С. Метод работы с текстами (МРТ) / О.С. Анисимов. – М., 2008. – 682 с.
2. Анисимов О.С. Методологический словарь для управленцев / О.С. Анисимов. - М., 2002. – 295 с.
3. Громько Ю.В. Введение в теорию мышления и деятельности / Ю.В. Громько. - М. : Пушкинский институт, 2005. – 382 с.
4. Карпичев В. Самоменеджмент (Введение в проблему) / В. Карпичев // Проблемы теории и практики управления. - 1994. - № 5. - С.103-107
5. Социальное управление : Курс лекций / Ред. коллегия В.С. Карпичев, Ю.В. Колесников, В.Л. Романов. — М. : Изд-во РАГС, 2000. – 438 с.
6. Колпаков В.М. Самоменеджмент : навч.посіб. для студ. вищ. навч.закл. / В.М. Колпаков. – К. : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008. -528 с.
7. Лукашевич Н.П. Теория и практика самоменеджмента : Учебн. пособ. / Н.П. Лукашевич. - К. : МАУП, 1999. – 360 с.
8. Персональный менеджмент : учебник / С.Д. Резник и др. - М. : ИНФРА, 2002. – 621 с.
9. Распопов В.В. Самоменеджмент как фактор повышения эффективности менеджмента частных промышленных предприятий : Дис... канд. экон. наук: 08.00.05 / Челябинский государственный университет. – Челябинск : 2002. – 193 с.
10. Токарев В.Ф. Самоменеджмент: методология и практика / В.Ф. Токарев. - Нижний Новгород : Из-во НГЛУ им. Н.А.Добролюбова, 1999. – 136 с.
11. Управление персоналом : Энциклопедический словарь / Под ред.А.Я. Кибанова. - М. : ИНФРА-М, 1998. – 451 с.
12. Шарден де Пьер Тейяр Феномен человека. - М. : Наука, 1987. – 240 с.
13. Щедровицкий Г.П. Психология и методология(1) : Ситуация и условия возникновения концепции поэтапного формирования умственных действий /Из архива Г.П. Щедровицкого. - Т.2. - Вып.1. - М. : Путь, 2004. – 368 с.
14. Экзюпери де Сент Антуан. Письмо заложнику / Пер. с франц. - М. : Правда, 1979. – 335 с.